

DE GROTE VIER

HET ALL SPORTS STADIUM IN OKLAHOMA, THUISBASIS VAN DE OKLAHOMA CITY
89ERS (FOTO 1965)

MART SMEETS

DE GROTE VIER

BASKETBAL, HONKBAL, IJSHOCKEY EN AMERICAN FOOTBALL:
GESCHIEDENIS, HELDEN EN VERHALEN

INHOUD

INLEIDINGEN

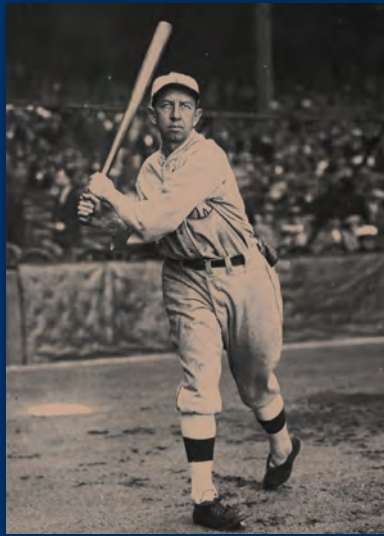
Zwart-wit denken en wit-zwart doen	10
De Jim Crow-wetten	16
Wegbereiders in de geschiedenis	19
Het volkslied	23
Een helletocht naar de nieuwe wereld	29

BASKETBAL

James Naismith, bedenker van het basketbal	32
Tijdlijn basketbal	37
National Basketball League	42
De voorlopers	44
Bill Russell (1934-2022)	46
Wilt Chamberlain (1936-1999)	49
Kareem Abdul-Jabbar (1947)	52
Julius Erving (1950)	55
Larry Bird (1956) & Magic Johnson (1959)	59
Hakeem 'The Dream' (1963)	65
Michael Jordan (1963)	69
Kobe Bryant (1978-2020)	74
LeBron James (1984)	79
Steph Curry (1988)	83
Nikola Jokic (1995)	87
NBA-arena's	91
Rik Smits (1966), Nederlands beste	92
Rood-wit-blauw bij de profs	95
NBA-kampioenschappen	99
ABA – De geschiedenis	101
John Brisker (1947-1985), verdwenen in Afrika	108
Harlem Globetrotters	111
Converse All Star	114
En toen... een vrouwen-profleague	116
Tijdlijn vrouwenbasketbal	119
The best game ever played	121
NBA Top 50	127
3 x 3-basketbal	128
NBA-topcoaches	130

HONKBAL

Abner Doubleday, de 'bedenker' die geen bedenker was	134
Alexander Cartwright, eerste honkbalwedstrijd	135
Tijdlijn honkbal	139

Pioniers	147
Negro Leagues	149
Honkbalhandschoenen	153
De honkbalknuppel	155
Honkbal voor vrouwen	158
Casey at the Bat	161
Cy Young (1867-1955)	164
Honus Wagner (1874-1955)	167
Ty Cobb (1886-1961)	169
Babe Ruth (1895-1948)	172
Joe DiMaggio (1914-1999)	176
Jackie Robinson (1919-1972)	180
Mickey Mantle (1931-1995)	186
Hank Aaron (1934-2021)	191
Sandy Koufax (1935)	195
Barry Bonds (1964)	198
Shohei Ohtani (1994)	202
MLB Top 50	206
Xander Bogaerts (1992), Nederlands beste	207
Moses Fleetwood Walker (1856-1924)	212
Eddie Collins (1887-1951)	215
Billy Martin (1928-1989)	218
De 'juice generatie'	223
MLB-arena's	230
MLB-topcoaches	231

IJSHOCKEY

Hockey	234
James Thomas Sutherland (1870-1955), The Founding Father of Hockey	239
Colored Hockey League	241
Eerste indoor hockeybaan	243
Tijdlijn NHL	245
'Taffy' Abel (1900-1964), de vergeten indiaan	252
Vrouwenhockey	253
Maurice 'the rocket' Richard (1921-2000)	256
Gordie Howe (1928-2016)	261
Bobby Hull (1939-2023)	264
Ken Dryden (1947)	267
Bobby Orr (1948)	269
Wayne Gretzky (1961)	273
Grant Fuhr (1962)	280
Jaromír Jágr (1972)	282
Aleksandr Ovetsjkin (1985)	285
Sidney Crosby (1987)	287
NHL Top 50	290

Franssprekende LNH/NHL-sterren	291
Ed Kea (1948-1999), Nederlands beste	292
Nederlandse NHL-spelers	294
Stanley Cup	296
Alan Eagleson (1933)	302
Mr. Hockey in Canada	304
Don Cherry (1934)	304
NHL-arena's	305
NHL-topcoaches	306

AMERICAN FOOTBALL

De bal is niet altijd rond	310
Tijdlijn American Football	314
Walter Camp (1859-1925), 'The Father of American Football'	318
Donkere American footballspelers	320
Canadian Football League	323
Tijdlijn Vrouwenfootball	325
Johnny Unitas (1933-2002)	328
Jim Brown (1936-2023)	331
Roger Staubach (1942)	333
Terry Bradshaw (1948)	336
Walter Payton (1953-1999)	339
Joe Montana (1956)	341
Lawrence Taylor (1959)	343
Jerry Rice (1962)	345
Patrick Mahomes (1995)	350
Top 50 NFL	352
Harald Hasselbach (1967-2023), Nederlands beste	353
Kickers, een soort apart	355
Adam Vinatieri (1972)	358
Colin Kaepernick (1987)	361
Super Bowl	364
NFL-arena's	369
NFL-topcoaches	370
Commissioners	374
Topscheidsrechters	381

VOORAF

DE NEW YORK YANKEES TIJDENS HET SPELEN VAN HET VOLKSLIED (WORLD SERIES, 1921). PAS IN 1955 ZOU DE EERSTE DONKERE SPELER TOETREDEN TOT DE YANKEES, ELSTON HOWARD

ZWART-WIT DENKEN EN WIT-ZWART DOEN

Ik ben een blanke man (op leeftijd), opgevoed door twee blanke ouders die me leerden dat huidskleur soms wel kon opvallen als die een uitzondering binnen een groep mensen vormde, maar dat zwart en wit en rood en geel volkomen gelijk waren. We waren allemaal mensen en je huidskleur deed er niet toe.

Door deze progressieve of sociaal-liberale opvoeding heb ik zelf de afgelopen 75 jaar nooit het gevoel gehad dat ik met ‘blanke’ ogen naar de rest van de wereld keek. Zwart, wit, geel, rood, groen of blauw, wij mensen zijn allemaal gelijk, net als de olympische ringen.

Ik was ooit basketballer-op-enig-niveau. In 1968 speelde ik met mijn Haarlemse club-team Flamingo's in de Amsterdamse Apollohal. Een van mijn ploeggenoten was Jimmy Meyers, een – zoals we toen zeiden – ‘zwarte Amerikaan’. Niemand gebruikte destijds de term ‘donkere Amerikaan’, niemand struikelde over het woord ‘zwart’, noch over het woord ‘neger’. Meyers noemde zichzelf ‘a negro-player’. Het leidde tot geen enkel protest.

Jim was luitenant in het Amerikaanse leger en was gelegerd op basis Soesterberg. Hij was een redelijk kleine maar vinnige spelmaker, kon behoorlijk schieten en had manieren. Geen zwarte of witte manieren, maar algemene manieren, zoals die toen bestonden.

In de bewuste wedstrijd nam onze coach een time-out en gaf zijn instructies. Toen we terug het speelveld op gingen, riep een van onze spelers, de blanke Erik Jager, in zijn enthousiasme: ‘Come on boys, let's beat them.’

Meyers hield in en trok Jager stevig apart: ‘Don't do that again, Erik. Don't call me “boy”!’ Zijn stem klonk licht dreigend en boos.

Heel even stakte onze terugkeer binnen de lijnen, want Meyers had zijn woorden als dumdkogels op ons allen afgevuurd, niet alleen naar Jager. Die had feitelijk niets anders gezegd dan ‘Kom op jongens, we gaan ze pakken,’ maar voor de Amerikaan had hij dat letterlijk vertaald. Jager, voor de duidelijkheid, was geen domme jongen. Hij studeerde medicijnen en werd later een bekende huisarts in Haarlem en sportarts voor de nationale honkbal- en basketbalteams. Wat Jager zei, kwam recht uit zijn hart.

Jimmy Meyers herhaalde zijn statement nog eens bits: ‘Never call me “boy” again.’

Na de wedstrijd bespraken we de situatie uitvoerig en legde Jager aan Meyers uit dat hij zich geen seconde had gerealiseerd dat de Amerikaan aanstoot zou kunnen nemen aan zijn snelle vertaling. De mannen schudden elkaar de hand en de opmerkelijke kilte van het mini-incident was meteen verdwenen. Jager had geen idee gehad dat het woord ‘boy’ no-go was in het bijzijn van zwarte medeburgers, zeker die uit de USA.

Dit was dus een typisch geval van gebrek aan kennis over andere culturen. Onze pure aanmoediging met jongens/boy voelde voor de zwarte Meyers als een scheldnaam. De komst van donkere spelers naar de Europese competities, zoals in die tijd veel gebeurde, vroeg dus om wederzijdse aanpassing.

Meyers leerde mij heel veel over de verschillen tussen zwart en wit in de USA. Over ‘blanke’ staten als Vermont, New Hampshire, Montana, Wyoming en Maine, over inner-city's, over getto's, over de KKK, over red-necks, over ‘black colleges’, over rassenrellen, over de dood van Martin Luther King, over sommige NBA-ploegen die bewust vrijwel ‘blank’ bleven, over de zeldzaamheid van donkere hoofdcoaches in de grote

Amerikaanse sporten basketbal, honkbal en football, en het bijna totaal ontbreken van donkere, professionele (ijs)hockeyers in Canada en de USA. Meyers legde me uit dat je in Maine en Vermont heel weinig donkere Amerikanen op straat tegenkwam. 'Weet jij hoe koud het daar in de wintermaanden is?' vroeg hij lachend. 'Zwarte kinderen leren ook niet op schaatsen te staan omdat hun ouders die niet kunnen betalen. Daarom kom je zo heel weinig zwarte spelers tegen in de NHL.'

Met dat soort verhaaltjes en voorbeelden was Meyers mijn eerste 'leraar' in het vak dat ik gemakshalve maar 'black&white kennis' noem. Andere Amerikanen met wie ik speelde of die ik later meemaakte als journalist waren Tyrone Marioneaux, Hank Smith, heel even Harold Fox, Lace Strong, Fred DeVaughn, Wilson Washington, Pete Harris, Buff Kirkland, Jimmy Moore, Randy Wiel, Herbert Camero en Owen Wells. Van hen allen leerde ik.

Die Randy Wiel maakte tien jaar geleden een opmerking die me altijd is bijgebleven. Hij vroeg zich hardop af waarom het sociaal niet meer gepast was in Nederland (Wiel woonde en werkte hier) van 'neger' te spreken. Letterlijk: 'Ik ben en voel mezelf een neger, al veertig jaar lang. Toen ik hier in Nederland kwam spelen was "neger" een doodnormaal woord. Ik ben niet veranderd, ik ben nog steeds een neger, maar jullie gedrag ten opzichte van ons en mij is veranderd. Jij bent voor ons negers nog altijd een blanke man of een "witte" of welke andere Amerikaans-Engelse termen er maar voor bestaan.' Toen ik hem vroeg of hij die kentering bij ons vreemd vond, antwoordde hij: 'Ja, jullie willen waarschijnlijk geforceerd iets goedmaken uit jullie geschiedenis... iets dat niet goed te maken is in taal. Ik ben en blijf een neger, geboren op Curaçao, opgegroeid deels ook op Aruba en ook in de USA, werkzaam als speler en coach in Nederland. Ik heb voor Nederland gespeeld en ik ben coach geweest van de nationale basketbalploeg... ik ben er trots op dat ik altijd een neger ben gebleven en jij moet mij gewoon zo noemen, ik heb daar geen enkel probleem mee.'

Ik weet nog wat er gebeurde op de dag dat Hank Smith voor het eerst bij ons in Haarlem de trainingszaal binnenliep. Hij was groot en beresterk, maar vooral ook heel stil. Hij durfde niemand van ons, zijn nieuwe teamgenoten, aan te kijken. Later zou hij ons uitleggen dat hij vroeger thuis in de Mid-West van Amerika opgevoed was met de regel: geen blanken recht in de ogen aankijken. Hij kwam in 1972 naar Nederland en woont hier nog steeds. De schroom van het niet-aankijken heeft hij uiteindelijk wel van zich afgeworpen, maar dat kostte flink wat moeite.

Hoe anders was het optreden van Greg Northington, een boom van een speler, die voor een ploeg speelde die Gerard de Lange heette (naar de naam van de sponsor). Greg Northington was sterk, gemeen en een eersteklas vrouwenjager. 'Blond pussy' was zijn lievelingsgerecht. Hij zei dat ook in het openbaar: hij was mede naar Europa gekomen om zijn seksuele avonturen met blonde vrouwen te vieren en het summum van alles was een vrouw met blond schaamhaar. Hij vertelde daar ongegeneerd over.

FLAMINGO'S 1969, MET VOORAAN JIMMY MEYERS (12) EN ACHTER HEM MART SMEETS (4)

Toen ik hem ooit vroeg voor een interview, luidde zijn antwoord: 'Ik praat niet met blanken over mijn leven.'

Hij bleef één seizoen in Amsterdam en werd door de maanden heen wat minder uitgesproken in zwart-wit-kwesties. Ja, hij kwam zelfs een keer met me praten om me uit te leggen dat hem van jongs af aan geleerd was om blanken niet te vertrouwen en dus ook maar niet met hen te praten. Toen ik hem vroeg wat ik hem dan eventueel had aangedaan, antwoordde hij: 'Niets, helemaal niets. *I like you... but you're white... that's all.*'

Ik vroeg hem wie nu eigenlijk wie discrimineerde? Northington keek me peinzend aan en zei traag: '*I do... I'm not to talk to white people... that is how I am raised, sorry for that.*' Ik vroeg hem hoe hij dan naar zijn blanke veroveringen keek. Lachend: '*I love those white bitches with their blond pubic hair and big tits.*'

Een vrij grote stap dan maar: naar 1983, naar die onvergetelijke reis met de nationale mannenbasketbalploeg naar de USA met acht wedstrijden in twaalf dagen tegen de allersterkste collegeploegen van het land. Op het laatste moment was de uitnodiging uit de USA gekomen: Rusland had afgezegd (te weinig geld door de Amerikaanse organisatoren geboden?) en waarschijnlijk op voorspraak van Aleksandr Gomelski, hun coach, werd Vladimir Heger, de Tsjechische coach, met zijn Nederlands team uitgenodigd.

Het reisschema was moordend, de wedstrijden nog veel erger. Drie dagen acclimatiseren, licht trainen en een klein oefenwedstrijdje in Colorado Springs, daarna officiële wedstrijden tegen de ploegen van Southern Colorado University en Airforce (beide met moeite gewonnen door de Oranjeploeg), waarna onze Amerikaanse les werkelijk begon: West-Virginia, Kansas, Vanderbilt, Oklahoma, Alabama en Kentucky, stuk voor stuk top-collegeploegen.

Uit die rondreis, waar ik als journalist bij was, staan twee momenten me zeer duidelijk voor de geest. In Pueblo, Colorado werd Oranje-speler Herbert Camero door een aantal brothers vanuit het publiek toegeschreeuwd wat hij 'als *brother*' in dit '*white Dutch team*' deed. Camero reageerde er niet op, maar het viel ons op.

Een week later, in Kentucky, gebeurde min of meer hetzelfde, maar dan scherper en vervelender. Het merendeels blanke publiek in de knettervolle thuiszaal (men zei zestienduizend toeschouwers) van topteam Kentucky zag twee spelers van kleur in de Oranjeploeg en sommigen lieten dat verbaal ook weten. '*Yo, you nigger, why are you playing for a white European team?*' klonk het luid en duidelijk. Randy Wiel en Herbert Camero deden alsof ze het niet hoorden en gingen door met hun warming-up.

Voor aanvang van de wedstrijd zat ik naast de Amerikaanse tv-presentator, die regionaal 'live' verslag van de wedstrijd zou doen. Hij vroeg mij hoe het kon dat de nationale ploeg van Nederland uit het beschaafde, blanke Europa hier met twee '*black players*' speelde. Ik gaf hem een kort aardrijkskunde- en geschiedenislesje en vertelde over Curaçao en Suriname, en dat beide spelers al in de VS gespeeld hadden en nu in de Nederlandse competitie speelden. Dat ze allebei Nederlanders waren, met een Nederlands paspoort, dat ze allebei Nederlands spraken en dat deze zwarte spelers gewoon Nederland vertegenwoordigden. Ik denk dat ik ook nog iets snibbigs gezegd heb als: 'In ons land kennen we geen rassenongelijkheid zoals jullie hier.' De presentator bedankte me snel. Hij waagde zich niet verder aan dit voor hem politieke onderwerp, zo werd me duidelijk. Over mijn antwoord van toen heb ik later nog weleens gedacht: maakt het in onze gestructureerde en welwarende maatschappij wérkelijk niet uit met

wie we spelen? Ik denk dat ik het nu toch anders zou benaderen. Er is immers in veertig jaar erg veel veranderd.

Dat was dus 1983. Uit het (anonieme) publiek stegen inderdaad vaak de woorden *nigger* en *boy* op. Navraag toen leerde me dat het thuispubliek van Kentucky ruim boven het gemiddelde aantal racistische uitingen zat. Het veelal blanke publiek stond bij de Amerikaanse pers bekend als anti-zwart en dat had te maken met de lange geschiedenis van de basketbalsport in de staat Kentucky en vooral met de manier waarop mensen in die staat opgevoed werden en worden. In ieder geval niet zoals wij Nederlanders. Of vergiste ik me er toen ook al in?

Kentucky, gecoacht door de – zo men toen zei – racistisch denkende en soms ook pratende coach Adolph Rupp (van Duitse ouders), was toch de ploeg die sportgeschiedenis schreef door in 1966 de finale van het NCAA-toernooi van de zogenaamde ‘zwarte school’ Texas Western (nu Texas-El Paso) te verliezen. Het was voor het eerst dat een zwart-gemengd opleidingsinstituut deze titel won en het *all-white* Kentucky verloor (72-65) en van die wedstrijd bestaat een beroemde foto waarop de verslagenheid van de blanke Kentucky-spelers duidelijk te zien is. Rupp was

coach van 1930 tot en met 1972 en pas in 1969 moest hij zijn hoofd buigen en haalde Kentucky zijn eerste zwarte speler binnen: de 2.15 meter lange Tom Payne.

Decennialang is de SEC (Southeastern Conference) bekend gebleven als de ‘White players league’. Verdedigers van die cijfers wezen op ‘toeval’. Onzin.

Tot zover deze kleine uitstap naar Kentucky. Maar hoe zit dat met Nederland? Reageren wij hier, net zoals in zeer veel andere landen, ook boos, racistisch en kwalijk op niet-blanken? Kennen wij hier in de sport, in de muziek, in de wetenschap en in de kunst ook sluimerend of openlijk racisme? Jazeker. Laat ik me tot de sport beperken: apengeluiden en boegeroep vanaf voetbaltribunes, de geweldige rel wegens racistische verwensingen door de harde kern van FC Den Bosch jegens Excelsior-speler Ahmad Mendes Moreira (in 2019), het sissende geluid (gas) vanaf – alweer – de voetbaltribunes... Of René van der Gijp, die anno 2023 telkens weer gierend hard moest lachen om een donkere man die naakt met zijn omvangrijke geslacht met een mollige vrouw aan zijn arm uit de zee stapte en stiekem werd gefilmd door iemand die daarmee de stelling ‘negers hebben lange lullen’ wilde bewijzen. Werkelijk waar: Gijp lachte elke keer dat het filmpje vertoond werd zich helemaal suf en riep: ‘Umberto... het is Umberto...’

En iets verder weg, ook in het voetbal: waarom stuurden duizenden Fransen in 2022 na de verloren WKvoetbalfinale van ‘les Bleus’ krenkende berichten via de sociale media rond die tien donkere voetballers en een blanke keeper flink raakten? Doelman Hugo Lloris zou de strafschoppen van de Argentijnse tegenstanders expres hebben laten lopen omdat dan een ‘blanke’ ploeg wereldkampioen kon worden, in plaats van de Franse ploeg met zijn tien donkere spelers.

VERSLAGENHEID BIJ KENTUCKY, 1966

Racisme is wereldwijd een gigantisch, nauwelijks in te dammen probleem. Zeker ook in de sport. En denk niet dat het alleen de leeghoofden bij het voetbal zijn die voor ernstige ‘troubles’ zorgen. De Franse wielrenner Kévin Reza, met ouders uit Guadeloupe, reed in 2017 als enige renner van kleur de Ronde van Frankrijk en meldde na die Tour dat hij van diverse kanten uit het peloton, gedurende etappes en bij start en finish, racistisch bejegend en uitgescholden was. De mondiale (wieler)pers berichtte er maar op heel kleine schaal over, heel eventjes; hoogstwaarschijnlijk haalden we massaal de schouders op en gingen door met ons eigen leventje.

Bij de Eritrese wielrenner Biniam Girmay lag het net iets anders. Hij won in 2022 Gent-Wevelgem en werd door de blanke wielerwereld bijna doodgeknuffeld. Wat een karakter en doorzettingsvermogen, wat een prachtige winnaar! Hij kreeg karrenvrachten vol aandacht van de bijna compleet ‘blanke’ wielerpers. De verbaasde vraag luidde alom: ‘Hoe kan een donkere sportman ineens zo goed presteren in een, historisch gezien, zeer witte sport?’

Maar wist men dan niet dat de eerste echt beroemde baanwielrenner ter wereld een zwarte Amerikaan was? Major Taylor werd in 1899 wereldkampioen op de baan, en was daarmee de tweede zwarte mens die in een voornamelijk witte sport wereldkampioen werd. Zijn voorganger was in 1890 de donkere bokser George Dixon.

De Surinaamse voetballers Humphrey Mijns en Erwin Sparendam kwamen eind jaren vijftig als eerste de Nederlandse voetbaltop versterken (via resp. Elinkwijk en Blauw-Wit). Mijns werd stopperspil in Oranje en nog altijd staat zijn geweldig atletische zweefbeweging op mijn netvlies in zijn Oranje-debuut tegen Bulgarije in het Amsterdamse Olympisch Stadion in 1960. Niet alleen was die verdedigende omhaal legendarisch, het was het begin van de acceptatie door de blanke Nederlandse voetbalwereld... mensen van kleur konden

ook voetballen en in het Nederlands elftal spelen en ze bewogen veel atletischer dan de houderige Hollanders. Maar we noemden ze wel zwarten of negers of, in de slechtste gevallen, ‘roetmop’ of ‘pijpie drop’. Dat was volkse straattaal, zeiden we berustend.

Mijns werd na zijn Oranje-debuut nog wel uitgescholden. Zo zou ‘s lands bekendste voetballer, Abe Lenstra, gefrustreerd tegen hem hebben geroepen: ‘Vuile vieze zwarte, ga terug naar je land.’ Dat werd in die dagen

geen rel – er is overigens ook geen bewijs te vinden van Lenstra’s woorden – en Mijns zelf haalde er gelukkig de schouders over op. En Gijp is geen racist, maar lacht om een man met een lange lul.

Al deze voorbeelden vormen de inleiding voor een overzicht van de grote Noord-Amerikaanse sporten en hun omgang met mensen met een andere huidskleur dan blank. Hoe

DE LEGENDARISCHE OMHAAL WAARMEE HUMPHREY MIJNS IN 1960 DE BAL VOOR HET DOEL VAN KEEPER FRANS DE MUNCK (ZITTEND) WEGHAALDE

ontwikkelde dat zich? Mochten mensen met iedere huidskleur van meet af aan meedoen met honkbal, basketbal, ijshockey en American football? Hoe zag 'de wereld' er, zeg, midden negentiende eeuw uit? Werden de sportbonden destijds uitsluitend bevolkt door de 'betere', lees de blanke, klasse van de Canadese en Amerikaanse samenleving? En wie of wat maakte toen de regels?

Juist: de blanke maatschappij in beide (jonge) landen was de baas. Mensen van kleur, afkomstig uit Afrika of de Caribische eilanden, werden overal als tweederangsburgers gezien en ook al blonken ze vaak uit in die sporten, het werd hun vrijwel altijd verboden mee te spelen met de blanken. De beruchte Jim Crow-wetten, ingevoerd vanaf 1877, legitimeerden die discriminatie. In de volgende hoofdstukken volgen de historische ontwikkelingen tot in het heden.

Hoe zit het met onze kennis? Kan ik hier in Haarlem de straat op gaan en willekeurige voorbijgangers vragen naar de honkbalspelregels, of hoeveel teams er in de NHL spelen, wie Xander Bogaerts is of welke sport de San Diego Conquistadores speelden? Is het überhaupt interessant om dat te weten?

Ik vind van wel, maar heel veel anderen halen daar de schouders over op, ook sportliefhebbers. Toen ik de befaamde chef Sport van *de Volkskrant*, Ben de Graaff, in 1976 meer ruimte vroeg voor verhalen over het POT (het Pré-Olympische Toernooi) in het Canadese Hamilton, zei hij afwijzend: 'Vergeet niet dat je het nu over basketbal hebt. Dat is een Amerikaanse sport... Veel te veel show, niet echt een sport voor ons.'

In de jaren tachtig van de vorige eeuw bereidde ik een televisieprogramma over de zwart-wit-verhouding binnen de Noord-Amerikaanse sportwereld voor (een programma dat er overigens nooit kwam), maar sindsdien heb ik altijd interesse voor het onderwerp gehouden. Pas later kwam bij mij de vraag op: weten wij in Nederland voldoende van de geschiedenis van die vier Noord-Amerikaanse sporten? Wat wist ik er zelf van? Ja, bepaald wel meer dan dat James Naismith basketbal 'uitvond', dat Tom Brady ook wel 'G.O.A.T.' genoemd mocht worden, dat Babe Ruth een zuipende hoerenloper was en dat Wayne Gretzky een leuk restaurant in Toronto bezat. Ik was mijn hele leven in de sportwereld werkzaam geweest en had vooral interesse in dié sporten, dus ik kende al een hoop feiten en namen en uitslagen.

Maar de geschiedenis van bijna twee eeuwen, de ontwikkelingen, alle grote en kleinere namen, de markante gebeurtenissen, de mooiste verhalen? Nee, dat overzicht had ik zeker niet. Ik ben het de afgelopen jaren grondig gaan bestuderen. Het resultaat ligt voor u. Ik hoop dat u net zoveel plezier beleeft aan het lezen als ik heb gehad aan het schrijven.

DE SAN DIEGO CONQUISTADORES

DE JIM CROW-WETTEN

De Amerikaanse historicus Ronald L.F. Davis schreef in 2004 een 'eyeopener' voor niet-Amerikanen en wellicht ook nog wel voor zijn eigen landgenoten. Hij doceerde aan de

Universiteit van Californië in Northridge en was een van de eerste historici die de harde waarheid achter de Jim Crow-wetten in begrijpelijke taal aan het publiek uitlegden. De naam Jim Crow was trouwens afkomstig uit de populaire 19e-eeuwse minstrel-shows, waarbij blanke minstrelen hun gezichten zwart schminkten en in hun liedjes de spot dreven met donkere slaven.

Die Jim Crow-wetten golden van 1877 tot 1965 vooral in het zuiden van de Verenigde Staten en vormden inktzwarte pagina's in de Amerikaanse geschiedenis. Want hoewel de federale grondwet na 1870 geen discriminatie op basis van huidskleur of ras meer toestond, werden lokaal de Jim Crow-wetten juist bedacht om de donkere Amerikanen gelijke rechten te ontnemen. De discriminatie en segregatie golden het hardst in de zuidelijke staten, maar in maar liefst 36 staten werden ze op een of meer terreinen toegepast. Het Amerikaanse Hooggerechtshof

bekrachtigde in 1896 de doctrine van 'apart maar gelijk', waardoor de segregatie in heel veel aspecten van het openbare leven werd verankerd.

Het essay van Davis kwam hierop neer:

De meeste blanke Amerikanen die vóór 1954 in het Zuiden leefden, verwachtten dat donkere Amerikanen zich gedroegen volgens bepaalde gedragsregels. Deze raciale 'etiquette' bepaalde het handelen, de omgangsvormen, de houding en de taal van donkere mensen in het bijzijn van blanken. Als de donkere mens niet handelde volgens die (ongeschreven) regels, dan riskeerde hij zijn leven en dat van zijn familie.

Donkere mensen moesten blanke mannen aanspreken met 'Boss' of 'Cap'n'. Deze termen vervingen het 'Master' of 'Marster' uit de slaventijd. Kinderen van hooggeplaatste blanken moesten worden aangesproken met 'Massa'. Een donkere dienstbode bij een blanke familie mocht volstaan met 'Mr. John' of 'Miss Mary'.

Mannen van kleur werden door de blanke bevolking aangesproken met 'Boy', 'Uncle' of 'Old Man', ongeacht hun leeftijd. Als de donkere man niet bekend was bij de blanke man werd ook 'Nigger' of 'Nigger fellow' gebruikt. In rechtszaken of in de Amerikaanse pers werd veelal 'negro' in combinatie met de naam van de persoon gebruikt: 'negro Sam' of 'negro Carl'.

Opmerkelijk: in de treinen van de Pullman Sleeping Cars, waar donkere mensen vaak werkten als bedienden, werden zij aangesproken met 'boy' of met de naam 'George', naar de eigenaar van al die treinen, de steenrijke blanke George Pullman.

'JIM CROW', DE KARIKATUUR VAN EEN ZWARTE SLAAF

Als een blanke zijn donkere opponent respectvol wilde aanspreken, dan deed hij dat liever met termen als 'Doctor', 'Professor' of 'Reverend', om maar te vermijden dat-ie 'Mister' moest zeggen. De term 'nigger' werd universeel gebruikt, maar er waren ook blanken die daar moeite mee hadden omdat ze wisten dat het beledigend was, en daarom zwakten ze het af naar 'niggra'.

Donkere vrouwen werden door blanken aangesproken met 'Auntie' of 'Girl'. Onder geen voorwaarde gebruikte een blanke het woord 'Miss' of 'Mrs' tegen vrouwen van kleur. Het woord 'Wench' was overgebleven uit de slaventijd en werd in het Jim Crow-tijdperk in officiëlere stukken gebruikt. Goed opgeleide blanken noemden donkere vrouwen soms 'colored ladies' of alleen 'lady'. Donker personeel van blanke families spraken de vrouw des huizes aan met Miss plus hun voornaam: Miss Karen, Miss Nynke.

Donkere en blanke Amerikanen mochten elkaar wel op straat ontmoeten en spreken, maar de donkere moest wel onderdanig blijven en bij het passeren op de stoep een stapje opzij doen en de pet of hoed afnemen. Ze mochten in een restaurant niet samen in één ruimte eten. Donkere mensen mochten eten bestellen en aan de zijkant van een restaurant hun bestellingen ophalen, zij mochten het restaurant niet betreden of alleen in een gedeelte voor uitsluitend mensen van kleur verblijven. In sommige restaurants dienden zij hun eigen borden en kopjes mee te nemen.

In theaters, bioscopen of concertzalen hadden mensen van kleur aparte in- en uitgangen. Ze zaten apart in hun 'nigger heaven': op de hoogste verdieping in het gebouw. Grote kermissen of tentoonstellingen in de open lucht kenden bijna altijd een speciale 'colored day'; mensen van kleur mochten uitsluitend op die dag komen.

In publieke gebouwen (scholen, universiteiten, gemeentelijke instellingen, ziekenhuizen, bibliotheken) in veelal grotere steden bestonden aparte in- en uitgangen voor blanken en mensen van kleur, op stations hadden ze aparte wachtkamers. Als er kaartjes gekocht moesten worden voor treinen, bussen of voorstellingen hadden blanken voorrang. Donkere Amerikanen mochten alleen achter in de trein of bus zitten, hoewel ze in sommige grote steden juist weer alleen voorin mochten zitten, opdat het personeel ze goed in de gaten kon houden.

In publieke ziekenhuizen mochten donkere verpleegsters zich wel bezighouden met blanke patiënten, maar het omgekeerde was niet toegestaan. Het was Eleanor Roosevelt, de vrouw van de Amerikaanse president, die in de Tweede Wereldoorlog dwingend voor-

stelde (en doorduwde) dat donkere verpleegsters gewonde blanke soldaten mochten helpen. Opmerkelijk ook: donkere verpleegsters in de Tweede Wereldoorlog werden

eerder ingezet om Duitse gevangenen te helpen dan gewonde blanke Amerikaanse soldaten.

Donkere patiënten die in de VS een ambulance nodig hadden, moesten die zelf regelen bij ondernemingen van mensen van hun eigen kleur in de buurt van hun ziekenhuis.

Dr. Davis concludeert in zijn kritische essay dat de Jim Crow-regels in het zuiden van de VS allemaal neerkwamen op één ding: de donkere Amerikanen moesten hun inferioriteit aan de blanke Amerikanen tonen door hun gedrag, hun taalgebruik en hun manieren. De wet ondersteunde ook deze racistische gedragscode. De 'lynchpartijen' op mensen van kleur werden veelal door blanke burgers vergoelijkt. Die blanke burgers hadden de racistische gedragsregels opgesteld, en zij vonden dat zij het recht hadden om zélf te handhaven en te straffen. Een donker iemand ophangen aan een boom met publiek eromheen bijvoorbeeld werd niet bestraft.

Zo ging het werkelijk in de Verenigde Staten van Noord-Amerika. En zo ging het ook in de sport. Donkere honkballers, basketballers, bokkers, footballspelers en alle andere sporters van kleur moesten zich onderdanig gedragen tegenover de blanken om hen heen.

Sporters als Muhammad Ali, Bill Russell, Tommie Smith en Jackie Robinson kwamen met tegenacties; eerst gedempt zacht, later hardop en gemeend. Zij voelden zich achtergesteld bij hun blanke tegenstanders in sportwedstrijden en in hun dagelijks

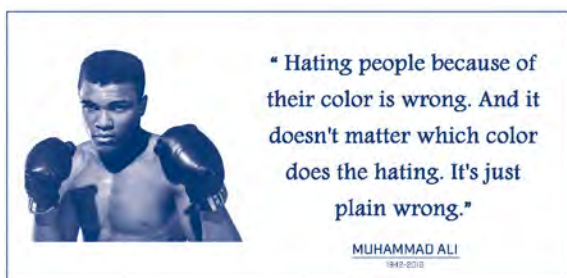
leven. Daarom stonden ze op, staken ze hun gehandschoende vuist in de lucht en schreeuwden het uit: *'We're all equal,'* wij zijn allen gelijk. Blank Amerika had er nauwelijks een antwoord op, en het besef van ongelijkheid drong ook pas heel langzaam tot hen door.

In Nederland wisten we ook nauwelijks dat de rassenscheiding in het Amerikaanse Zuiden zo drastisch was. Donkere mensen

mochten in het verkeer geen blanken inhalen. In 1901 werd het Aziaten in de staat Californië verboden te huwen met blanken. De Jim Crow-wetten zorgden ervoor dat veel donkere Amerikanen de zuidelijke staten ontvluchtten om lynchpogingen van blanken te ontlopen. Ze vluchtten naar het noorden, en vaak ook naar Canada, om daar te ervaren dat Canadezen over het algemeen 'Amerikanen Light' waren.

In 1964 kwam de Civil Rights Act tot stand, een jaar later gevolgd door de Voting Rights. Hiermee kwam een einde aan de Jim Crow-wetten.

Bij mijn vele bezoeken aan de VS merkte ik dat die afschaffing slechts een formele zaak betrof. Rassenongelijkheid is in veel staten nog altijd ruim aanwezig. Europeanen die Amerika en Amerikaanse sportwedstrijden bezochten, waren vol ongeloof en diepe gêne als ze dit meemaakten. Ik besepte dat dit grote, rijke land in principe nog een derde-wereldland was. Hoe rijk de blanken ook werden, hoeveel geld de donkere topsporters ook gingen verdienen, de USA is nog steeds niet genezen van die ernstige ziekte die 'Jim Crow' in principe was.

WEGBEREIDERS IN DE GESCHIEDENIS

Er is altijd iemand die de eerste was. Voor donkere sportmensen werd dat vaak 'apart' bijgehouden door (sport)historici, al was het maar omdat zij in de laatste drie decennia van de negentiende eeuw, met de opkomst van sport in Canada en Amerika, überhaupt bijna geen toegang kregen tot wedstrijden buiten hun eigen 'negro leagues'. Ook werd de rol van de sporter van kleur in Canada en de USA in de jaren 1870-2022 goed bijgehouden met het oog op de maatschappelijke ontwikkelingen. Onderstaande feiten geven een goed inzicht in de positie van de donkere atleet, coach, scheidsrechter of bestuurder sinds 1877.

1877

Vanaf dit jaar werden in de VS de beruchte Jim Crow-wetten aangenomen. De slavernij was in 1865, na de Burgeroorlog, officieel afgeschaft, maar middels deze segregatiewetten werd een scheiding tussen donkere en blanke burgers nagestreefd. De wetten bleven geldig tot 1964-'65.

1875-1902

Elf donkere jockeys wonnen in deze periode de Kentucky Derby, de beroemdste paardenrace in de VS. De blanke eigenaren van de renpaarden vonden het slijk om lichte en goede donkere jockeys aan te nemen.

1879

Op 21 juni speelde William Edward White als eerste donkere sportman (als vervanger) in een

National League-honkbalwedstrijd voor de Providence Grays. Ook werden in 1879 in diverse steden en dorpen in het zuiden van de VS mensen van kleur door blanken opgepakt en onder gejuich gelyncht.

1884

Donkere spelers werden officieel geweerd uit de Major League Baseball (MLB). Voor donkere spelers werden de zogenaamde black leagues opgericht.

1890

George Dixon, een Canadese bokser, werd de eerste donkere wereldkampioen in welke sport dan ook.

Hij won de titel in het bantamgewicht op zijn 18e.

1896

John Shippen was de eerste donkere golfspeler die mee mocht doen aan het US Open Golfkampioenschap. De eerstvolgende donkere Amerikaan die op de US Open mocht starten was Ted Rhodes in 1948, 52 jaar later.

1899

Major Taylor, een Afro-Amerikaanse wielrenner, werd wereldkampioen op de sprint in Montréal, en was de eerste Amerikaanse donkere wereldkampioen in Canada.

1902

Joe Gans werd de eerste donkere bokskampioen in de 20e eeuw in de VS (lichtgewicht). Bijnaam: 'The Old Master'. Was

van 1902 tot 1906 onklopbaar.

1902

Harry 'Bucky' Lew werd de eerste donkere professionele basketbalspeler in de New England Pro Basketball League. Ze noemden hem 'the little negro from around the corner'.

1902

Charles Follis, bijgenaamd 'Black Cyclone', was de eerste donkere professionele footballspeler.

1904

George Poage was de eerste atleet van

VOORAF

John Taylor won als eerste donkere sporter olympisch goud als lid van het Amerikaanse estafetteteam.

kleur die voor de VS meedeed aan de Olympische Spelen, waar hij twee bronzen medailles won. Bij deze Spelen, in St. Louis, USA, hadden blanke en donkere mensen gescheiden tribunes.

1906

De West Indies cricketploeg speelde voor het eerst met donkere spelers, wat leidde tot dreigementen om de ploeg te boycotten in Groot-Brittannië.

1908

Jack Johnson werd de eerste donkere zwaargewicht bokskampioen. Hij zou zijn titel tot 1915 behouden.

1917

Lucy Diggs Slowe werd de eerste donkere vrouw die een grote sporttitel won (nationaal tenniskampioen).

1920

Fritz Pollard en Bobby Marshall waren de eerste donkere footballspelers in de NFL.

1924

DeHart Hubbard won als eerste donkere Amerikaan een individuele olympische gouden medaille (verspringen).

1936

Jesse Owens won vier gouden medailles op de Olympische Spelen in Berlijn.

1946

Kenny Washington werd de eerste donkere

NFL-footballspeler na WOII.

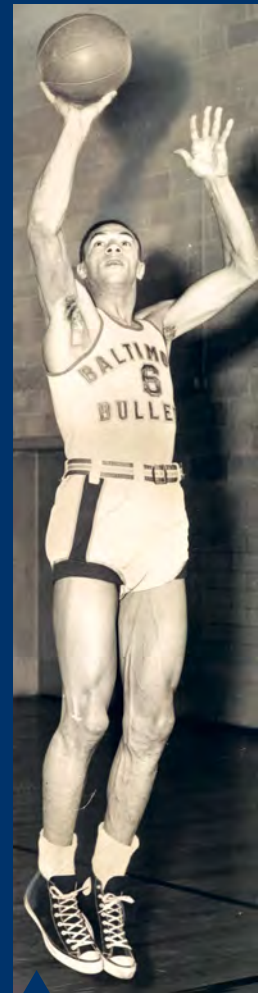
1947

Bob Ryland was de eerste donkere tennisser die een finale speelde in de NCAA. In hetzelfde jaar speelde Jackie Robinson als eerste donkere honkballer voor de Brooklyn Dodgers in de MLB.

1948

Alice Coachman won als eerste donkere Amerikaanse vrouw olympisch goud (hoogspringen). Don Barksdale was de eerste donkere Amerikaan in de olympische basketbalselectie van de USA. Voorts werd hij de eerste in de NCAA

All Star-verkiezing en eerste in de NBA-All Star-wedstrijd.

1950

Earl Lloyd, Chuck Cooper en Nat 'Sweetwater' Clifton werden de eerste donkere spelers die in de NBA speelden.

1951

Eerste donkere Amerikaanse quarterback die startte bij de Canadese Hamilton Tiger Cats: Bernie Custis. Enige donkere speler van de 31 mannen op de payroll.

1956

Althea Gibson werd de eerste donkere vrouw die het enkelspel won op Roland Garros en in 1957 won zij Wimbledon. Eerste donkere Amerikaanse footballspeler in een wedstrijd om de Sugar Bowl: Bobby Grier. Van 1935-1956 werden donkere footballspelers geweerd in de zuidelijke Sugar Bowl.

1957

Willie O'Ree werd de eerste speler van kleur in de NHL, en speelde voor de Boston Bruins.

1961

Charlie Sifford werd de eerste donkere golfer die een startuitnodiging kreeg voor de gehele PGA Tour.

1963

Wendell Scott was de eerste donkere Amerikaan die een NASCAR-race won. Eerste donkere Amerikanen die als ploeg opgenomen werden in de Basketball Hall of Fame: de New

York Renaissance (The Rens).

1963

Eerste donkere Amerikaanse vrouw die mee mocht spelen in de Ladies Professional Golf Association: Althea Gibson, de eerdere Wimbledon-winnares.

1966

Bill Russell werd de eerste donkere hoofdcoach in de NBA. Eerste donkere scheidsrechter in de MLB: Emmett Ashford. Eerste basketbalteam met vijf donkere starters dat NCAA-kampioen werd: Texas Western.

1968

Arthur Ashe won als eerste donkere Amerikaan een Grand Slam (US Open, finale tegen Tom Okker). Eerste donkere Amerikaan na WOII die op de quarterbackpositie in de NFL startte: Marlin Briscoe van de Denver Broncos. Eerste donkere Amerikaanse coach die

ARTHUR ASHE MET ZIJN ONTROERDE VADER NADAT HIJ DE US OPEN 1968 HAD GEWONNEN

de NBA-titel won: Bill Russell van de Boston Celtics. Won in totaal elf NBA-titels, waarvan negen als speler en twee als speler-coach.

1970

Arthur Ashe jr. won de Australian Open en bleef tot 2023 de enige donkere speler die dat toernooi won. Eerste donkere Amerikaanse collegebasketbalcoach bij een Division I-ploeg, Illinois State: Will Robinson. Eerste donkere 'free-agent' voor welke sport dan ook: Curt Flood van de St. Louis Cardinals, NBA.

1972

Eerste donkere general manager in welke sport dan ook: Wayne Embry bij de Milwaukee Bucks, NBA. Eerste donkere Amerikaanse manager in de MLB: Frank Robinson bij de Cleveland Indians (nu Cleveland Guardians)

1975

Lee Elder was de eerste donkere golfer

die meedeed aan The Masters. Eerste donkere NBA-speler in Basketball Hall of Fame: Bill Russell. Eerste donkere footballspeler die MVP werd in de Super Bowl: Franco Harris van de Pittsburgh Steelers. Held in eigen stad: Pittsburgh.

1984

John Thompson was de eerste donkere collegecoach die het NCAA-kampioenschap won.

1986

Eerste donkere Amerikaanse Formule 1-rijder: Willy T. Ribbs, als testrijder voor Brabham.

1988

Debi Thomas won als eerste donkere

VOORAF

Amerikaanse vrouw een bronzen medaille bij het onderdeel kunstrijden op de schaats tijdens de Olympische Winterspelen.

1989

Eerste donkere hoofdcoach in de NFL na WOII: Art Shell. Als speler tweemaal Super Bowl-kampioen.

1992

Eerste donkere major league-manager die de World Series speelde (en won): Cito Gaston van de Toronto Blue Jays.

1993

Eerste donkere 'home plate' scheidsrechter in de World Series: Charlie Williams.

1994

Eerste donkere golfspeler die het USA-amateur championship won: Tiger Woods. Hij werd in 1997 de eerste donkere golfer die een major won (The Masters).

1997

Eerste donkere UFC-kampioen:

Maurice Smith (Ultimate Fighting Championships).

2002

Vonetta Flowers won als eerste donkere Amerikaanse vrouw goud bij de Winterspelen (bobsleeën). Eerste donkere zakenman die 'majority owner' van een NBA-club werd: Robert L. Johnson van de Charlotte Bobcats. Eerste donkere vrouw die nummer 1 stond in de tennis ranking: Venus Williams.

2003

Eerste donkere tennismvrouw die een 'Career Grand Slam' scoorde: Serena Williams.

2004

Eerste donkere softbalspeelster die geselecteerd werd voor Team USA: Natasha Watley.

2006

Eerste donkere Amerikaan die goud pakte tijdens

de Olympische Winterspelen: Shani Davis op de 1000 meter schaatsen van Turijn.

2007

Eerste donkere Amerikaanse footballcoach die de Super Bowl won, met zijn Indianapolis Colts: Tony Dungy.

2010

Eerste donkere Amerikaan die de Stanley Cup won: Dustin Byfuglien van de Chicago Blackhawks. Zijn moeder is deels Zweeds, deels Noors.

2012

Eerste donkere Amerikaanse turnster die goud won bij de Olympische Spelen: Gabby Douglas.

2018

Eerste donkere Amerikaan die de selectie haalde voor Olympic Team USA in hockey: Jordan Greenway.

2020

Jason Wright werd de eerste donkere

'president' van een NFL-ploeg.

2021

Eerste fulltime vrouwelijke scheidsrechter in de NFL: Maia Chaka.

2022

Eerste donkere MLB-manager die 2000 zeges haalde: Dusty Baker. Van alle MLB-spelers was dat jaar 7.2% donker, 57.5% blank en 35.3% andere etnische groep. NBA: 71.8% donker, 17.1% blank en 11.1% andere etnische groep. NFL: was 56.4% donker, 24.8% blank en 18.8% andere etnische groep.

NHL: 3% donker, 93% blank en 4% andere etnische groep.

Totale Amerikaanse bevolking: 12.1% donker, 57.8% blank en andere etnische groep. Totale Canadese bevolking: 3.5% donker, 69.8% blank en 26.7% andere etnische groep.

HET VOLKSLIED

In de Amerikaanse (en wellicht ook de Canadese) sport heb je soms van die momenten dat je je afvraagt: 'Is dit sport? Is het show? Vind ik dit leuk? Hóórt dit bij een sportwedstrijd?' Dan zit je bij een NBA-wedstrijd en komt er een Chinese mevrouw op een éénwieler met hoog zadel acrobatische kunstjes doen met theekopjes die ze al fietsend met haar voeten op haar hoofd stapelt. Ik heb haar wel zeventien keer gezien. Wereldberoemd als pauzenummer. Ja, ook het kwartiertje rust bij NBA-wedstrijden moet namelijk goed gevuld worden, opdat de veel geld betalende toeschouwers optimaal vermaakt worden.

De NBA kiest voor artiesten die moeilijke, gekke of verbazingwekkende dingen doen. Met hondjes, op fietsjes, koorddansers, steltlopers, paalklimmende turnsters, dunkende dwergen, jongleurs, goochelaars, je kunt het zo gek niet bedenken of je krijgt dat er in de NBA gratis bij.

Het grootste plezier dat je de bezoekers van NBA-wedstrijden kan doen? Hen in beeld brengen in de (ellenlange) time-outs en in de rust. Kissing cam, dancing cam, T-shirt cam, sneaker cam, cap cam, blingbling cam, baby cam, en altijd worden degenen die in beeld komen hysterisch (op de baby's na natuurlijk)... Twee of drie seconden van schijnbaar eeuwige roem. Nee, niet op de Amerikaanse tv, maar in de wedstrijdzaal. Soms ook wel elders in de wereld trouwens, waar men de betreffende wedstrijd uitzendt en doorgaat terwijl de Amerikaanse tv het reclameblok toont.

Of neem de 'halftime show' tijdens de Super Bowl. Leuk? Nou nee, heel vaak niet. Het was knap wat er allemaal op die velden gebeurde, het gebeurde zeer professioneel en er waren verbazingwekkend veel mensen voor in touw. Het was puur show, en doorgaans perfectionistisch uitgevoerd. Maar ik was nou juist geïnteresseerd in de footballwedstrijd...

Op enig moment leek die show zelfs belangrijker te worden dan de wedstrijd. Zelfs bij ons werd de 'ster' van de halftime show in diverse media met verve aangekondigd.

Vast onderdeel van elke sportwedstrijd in Canada en de Verenigde Staten, op welk niveau ook, amateur of prof, man of vrouw, is het volkslied. Mét militairen met vaandels

die in strak gelid marcheren. Dat volkslied wordt meegezongen. We hebben ze in allerlei vormen meegemaakt. De actrice en comédienne Roseanne Barr zong bij de wedstrijd van de San Diego Padres een werkelijk afschuwelijke versie voor het verbaasde publiek. Alcohol, pillen of gewoon zin om de boel te stangen? Alles tezamen, zo bleek.

Reden voor de toenmalige president George Bush een dag later een persconferentie te beleggen waarin hij Barr 'cancelde' *avant la lettre*. Bekende artiesten die de 'Star

ROSEANNE BARR